

Molnár Tamás

*közjegyző, Debrecen
megbízott óraadó, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar*

A POLGÁRI PERRENDTARTÁS ÚJRAGONDOLT ALAPELVEI – ELVÁRÁSOK ÉS TAPASZTALATOK

Debreceni Jogi Műhely, 2020. évi (XVII. évfolyam) 3-4. szám (2020. december 30.)

DOI 10.24169/DJM/2020/3-4/10

Abstract: The central topic of the present study is certain features of the principles re-regulated during the codification of the Hungarian Code of Civil Procedure. It can be said that the number and content of the principles have also become more concentrated as a result of codification.

The Act CXXX of 2016 on the Code of Civil Procedure (hereinafter “CPC”) brought a number of conceptual changes, which can also be observed in terms of principles. The principles chapter of the CPC has been renewed, some principles that are not yet known in Hungarian civil procedure law have been laid down. The present study reviews these changes and also seeks to take a position on the content of the principles, with a separate examination of the Principle of Concentration of Proceedings, which has also been identified as a priority objective by the legislator.

The paper analyzes the academic debates on the principles and attempts to answer whether the experience of the period since its entry into force has met some of the expectations for the reform of the principles. The study examines the changed regulations that have led to opposing views in the literature.

An important topic of the study is that, in line with the divided structure of the proceeding, the court's intervention activities have also changed. This change can also be observed in the principles, as the Principle of Court's Obligation to Intervene has emerged as a new principle. Some features of the Principle of Truth-telling and Principle of Good Faith are also analyzed.

The study seeks to shed light on the fundamental issues of civil procedure through foreign examples, in which certain elements of German legislation are mainly mentioned.

Keywords: principles, Code of Civil Procedure, civil procedure

Absztrakt: Jelen tanulmány központi témája a magyar polgári perrendtartás kodifikációja során újrászabályozott alapelvek egyes jellemzői. Elmondható, hogy az alapelvek száma és tartalma is koncentráltabb lett a kodifikáció eredményeképpen.

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (továbbiakban: Pp.) számos koncepcionális változást hozott, ami az alapelvek tekintetében is megfigyelhető. Megújult a Pp. alapelvei fejezete, amelyben olyan elvek is rögzítésre kerültek, amelyeket a magyar polgári eljárásjog eddig még nem ismert. Jelen tanulmány áttekinti ezeket a változásokat és igyekszik állást foglalni az alapelvek tartalmát illetően is, külön vizsgálat tárgyává téve a jogalkotó által is kiemelt célkitűzésként megfogalmazott perkoncentráció elvét.

A dolgozat elemezni kívánja az alapelvekkel kapcsolatos szakmai vitákat, és megkísérel választ adni arra, hogy a hatályba lépés óta eltelt időszak tapasztalatai beváltották-e az alapelvei reformhoz fűzött egyes elvárásokat. A tanulmány vizsgálja a megváltozott szabályozást, amelyek a szakirodalomban is ellenkező álláspontok kialakulásához vezettek. Fontos témája a dolgozatnak, hogy az osztott perszerkezethez igazodóan a bíróság közrehatási tevékenysége is változáson ment keresztül. E változás az alapelvekben is megfigyelhető, mivel új alapelveként jelent meg a bíróság közrehatási kötelezettsége. Elemzésre kerül továbbá az igazmondás és a jóhiszeműség alapelvek egyes jellemzői.

A tanulmány igyekszik külföldi példákon keresztül megvilágítani a polgári perrendtartás alapvető kérdéseit, amelyek során főként a német szabályozás egyes elemei kerülnek említésre.

Kulcsszavak: alapelvek, polgári perrendtartás, polgári per

Bevezetés

A magyar polgári perrendtartás legutóbbi kodifikációjának lezárása és a polgári perrendtartási törvény hatályba lépése – 2018. január 1. – óta már több mint két év telt el. A perrendtartási törvény számos koncepcionális változást hozott – például az osztott perszerkezet, az állítási és a bizonyítási szükséghelyzet, a magánszakértői bizonyítás vagy a felülvizsgálati jogkör új szabályaival. A változtatások rendeltetését és célját azonban a koncepcionálisan megújított alapelvek fejezik ki a legjobban.

Az (új) alapelvek jól tükrözik a jogalkotó polgári perrendtartással kapcsolatos céljait, hiszen a Pp. megalkotása során kiemelt jogalkotói célkitűzés volt a perhatékonyság rendszerszintű biztosítása.¹ Ennek eredményeként megújult a Pp. alapvető fejezete, amelyben olyan elvek is rögzítésre kerültek, amelyeket a magyar polgári eljárásjog eddig még nem ismert.

Jelen tanulmány áttekinti a Pp. azon alapelveit, amelyek eddig ismeretlenek voltak a magyar polgári eljárásjogban², megvizsgálva bevezetésük indokait, bemutatja a törvényi megjelenítésükkel kapcsolatos szakmai vitákat, és megkísérel választ adni arra, hogy a hatályba lépés óta eltelt időszak tapasztalatai beváltották-e az alapvető reformhoz fűzött jogalkotói elvárásokat.

1. Az alapelvekkel kapcsolatos változások főbb jellemzői

Amennyiben az 1952-es Pp.-hez viszonyítva igyekszünk meghatározni a Pp. alapelveivel kapcsolatban bekövetkező változásait, akkor két fontos megállapítás tehető.

Egyrészt megfigyelhető az alapelvek számának csökkenése, ami az absztrakciós szint emelkedésének kívánalmával indokolható.³

További jellemző, hogy a perrendtartás más jogforrásokban már korábban kodifikált alapelveket nem taglalja. Az alapvető fejezet nem foglal magában igazságszolgáltatási alapelveket, valamint alkotmányos és emberi jogokra vonatkozó alapelveket sem. Az 1952-es Pp. alapvető fejezete szabályozott olyan alapelveket, mint a tisztességes eljáráshoz és az észszerű időn belüli eljáráshoz való jog elve⁴, a nyilvánosság elve⁵ és az anyanyelv használatának elve⁶. Ezek az alapelvek azonban kikerültek a Pp. alapvető fejezetéből.⁷ A Pp. kizárólag a „perjogspecifikus” alapelveket tartalmazza.⁸

Az alapelvekkel kapcsolatban fontos kiemelni, hogy a polgári perrendtartás kodifikációjának kezdeti időszakában nem kizárólag az alapelvek száma és normatív tartalma képezte diskurzus tárgyát, hanem az

¹ T/11900. törvényjavaslat 3. §-hoz fűzött részletes indokolás, 242.

² Ezek közül a jóhiszeműség elve létezett az 1952-es Pp.-ben is, de az új perrendtartás tartalmában teljesen megújította, ezért érdemes részletes vizsgálat tárgyává tenni.

³ Lásd erről bővebben: Nagy Adrienn: A törvény hatálya és az alapelvek. In: Wopera Zsuzsa (szerk.), Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2017. 24.

⁴ 1952-es Pp. 2. § (1) bek.

⁵ 1952-es Pp. 5. §.

⁶ 1952-es Pp. 6. § (2) bek.

⁷ Érdemes megemlíteni, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog nem tűnt el a Pp.-ből, mivel a törvény preambulumban megtalálható. E kodifikációs megoldásról lásd: Gelencsér Dániel: A törvény hatálya és az alapelvek. In: Petrik Ferenc (szerk.), Polgári eljárásjog Kommentár a gyakorlat számára, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017. 10.

⁸ Gelencsér Dániel: A törvény hatálya és az alapelvek. In: Petrik Ferenc (szerk.), Polgári eljárásjog...i.m. 11.

alapelvi fejezet szükségessége is.⁹

A kodifikáció eredményeként a Pp. alapelvi fejezete a következő alapelvekből épül fel: a rendelkezési elv [Pp. 2. §], a perkoncentráció elve [Pp. 3. §], a felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettsége [Pp. 4. §], a jóhiszeműség elve [Pp. 5. §] és a bíróság közrehatási tevékenysége [Pp. 6. §].

Jelen tanulmány vizsgálatának hatóköre a felsorolt alapelvek közül azokat emeli ki, amelyek jelentős tartalmi és formai változásokon mentek keresztül. A vizsgált alapelveket leszűkítve, a főbb változásokat kiemelve lehetséges összpontosítani az alapelvekkel kapcsolatos változások bemutatására. Így nem kerül elemzésre a rendelkezési elv, amely szabályozási helyét illetően nem változott.¹⁰

2. A perkoncentráció elve

A magyar polgári eljárásjogban nem előzmény nélküli a perkoncentráció elve, hiszen az már a Plósz-féle Pp.-ben is követelményként jelent meg. A korabeli szakirodalom számos esetben foglalkozott a perkoncentrációval, amelyet többen *összpontosítási elv* elnevezéssel illették.¹¹

A perkoncentráció lényege, hogy a jogvita elbírálása szempontjából releváns tények a polgári perben a lehető legkorábban rögzüljenek, és a felek, valamint a bíróság rendelkezésére álljanak, amivel elősegíthetik a per észszerű időn belüli befejezését. Ilyen értelemben az alapelv, figyelemmel a 3024/2016. (II. 23.) AB határozatban foglaltakra, a tisztességes eljáráshoz való jogon nyugszik.¹²

A perkoncentráció gondolata – Franz Klein nevéhez köthetően – a XIX. századra nyúlik vissza. Az 1895. évi osztrák polgári perrendtartásból eredeztethető, innen vált a későbbi eljárási törvények – így a Plósz-féle Pp. – részére mintaadóvá. Az alapgondolat szerint az egyszerű, gyors és olcsó eljárás érdekében hangsúlyozni kell a bíróság pervezetését, erősíteni kell a hivatalbóliság elvét, akár a felek rendelkezési jogának korlátozásával is. A perkoncentráció a bíróságot a tényállás megállapítása és a felek által előadott jognyilatkozatok tartalmának tisztázása érdekében aktívabb szerepbe hozta, és ennek érdekében erős *pervezetési jogosítványokkal* ruházta fel az eljáró bírót.¹³

A perkoncentráció azt a kívánalmat igyekszik teljesíteni, hogy a felek közötti jogvita egy úgynevezett főtárgyaláson elbírálható legyen.¹⁴ Ezt fejezi ki az Európa Tanács ajánlása is, amely szerint az eljárásoknak a lehető legkoncentráltabbnak kell lenniük, mert így lehetséges elérni a hatékonyságukat. Az ajánlás megfogalmazása szerint egy átlagos eljárást két tárgyaláson be kellene fejezni, melyből az első egyfajta előkészítő tárgyalás, míg a második a bizonyítás lefolytatását és az érdemi döntést, vagyis a jogvita eldöntését célozza meg.¹⁵ A Pp. által bevezetett osztott perszerkezet modelljében az előbbi, első tárgyalás lényegében a perfelvételi szakasznak, a második az érdemi tárgyalásnak felel meg.¹⁶

A kodifikáció során az alapelv körül viták bontakoztak ki, főként alapelvi szinten történő megfogalmazását illetően. A kodifikáció során készült Szakértői Javaslat¹⁷ úgy foglalt állást, hogy nem indokolt a

⁹ Lásd erről bővebben: Németh János – Varga István (szerk.), Egy új polgári perrendtartás alapjai. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014., 42-43.

¹⁰ Ferenczy Áron, A közbenső ítélet mint percezúra. Közjegyzők Közlönye, 2020/3. 65-66.

¹¹ Lásd erről bővebben: Richter Béla: A polgári per új alapelve, Jog. Elméleti és gyakorlati folyóirat, 1936., 3/1, Novák István: Polgári peres eljárásjogunk jogalkotásának vészhelyzete. In: Kengyel Miklós (szerk.): 50 éves a polgári perrendtartás, Dialóg Campus Kiadó, Pécs, 2003. 153–163.

¹² Kovács Helga Mariann: Alapelvek. In: A polgári perrendtartás bírósági tananyaga – a 2016. évi CXXX. törvény magyarázata, A bíróságok belső hálózatán elérhető, nem nyilvános mű.

¹³ Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 110.

¹⁴ A mintaadó német polgári perjog is követi a két részre osztott perszerkezetet, amelynek első szakasza egy előkészítő tárgyalás (Haupttermin), a második szakasza a főtárgyalás. Mindez megfeleltethető a magyar perfelvételi és érdemi szakaszoknak.

¹⁵ CEPEJ (European Commission for the Efficiency of Justice) 2006. évi ajánlása, amelyet 2006. december 8. napján Strasbourgban fogadtak el. Az ajánlás 13. pontja: „Compendium of „best practices” on time management of judicial proceedings”.

¹⁶ Kovács Helga Mariann, i.m.

¹⁷ Varga István, Éless Tamás (szerk.): Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára, HVG-ORAC és

perkoncentrációt tételesen, alapelveként megfogalmazni a kódex elején, hiszen „*a perkoncentráció lényegében nem határozható meg alapelveként [...], hanem az a törvény teljes szabályrendszerén keresztül érvényesülhet.*”¹⁸ További szakirodalmi álláspont szerint a perkoncentráció „*sokkal inkább eredmény, minsem alapvető tartalmú normatív rendelkezés.*”¹⁹ A szakirodalomból megemlíthető továbbá Varga István álláspontja, aki a perkoncentráció alapelveként való elfogadását tagadja. Nézete szerint a perkoncentráció nem alapelv, hanem egyfajta eredmény, amelyet a bírósági joggyakorlattól szükséges elvágni, tekintettel a társadalmi erőforrások kímélésének a szempontjára. Álláspontja szerint a perkoncentráció alapelveként történő elfogadása veszéllyel jár, tekintettel arra, hogy a kódex kiemelt helyén *gondolati paradigmaváltást* sugall: a polgári per célja és rendeltetése nem elsődlegesen a valóságnak megfelelő tényállás feltárásán alapuló eljárás lefolytatása, hanem az eljárás gyors lezárása.²⁰ Kiemeli, hogy a nemzetközi perjogtudomány és a bírósági gyakorlat is ezt az álláspontot képviseli. A perkoncentrációt pedig a részletszabályokon keresztül lehetséges megvalósítani. Mindezekre tekintettel nem fogadja el a perkoncentráció a polgári perrendtartási törvény alapvető fejezetében való elhelyezését.

A perkoncentráció alapvető létjogosultsága egyes külföldi polgári perrendtartási kódexekben vegyes képet mutat. Arra a következtetésre juthatunk, hogy megítélése nem egységes. A litván polgári perrendtartásban és a német polgári perrendtartásban külön alapelveként fogalmazódik meg.²¹ Ellenpéldaként az osztrák perrendtartás és az új, 2011-ben elfogadott schZPO. hozható fel, amelyek közvetlenül nem tartalmazzák alapelveként. Ettől függetlenül mind az osztrák, mind a svájci perrendtartásban²² érvényesül a perkoncentráció elve a bíróság anyagi pervezetése tekintetében.²³

Az alapvető fogalmi elemeket kevésbé magában hordozó perkoncentráció bekerülése az alapvető fejezetbe azzal indokolható, hogy egyrészt az egész polgári eljárásra kiszűrő hatással bír, másrészt pedig a Pp. megalkotása során kiemelt jogalkotói célkitűzéseként jelent meg a perhatékonyság rendszerszintű biztosítása.²⁴

A perkoncentráció alapvető elfogadása mellett érvel ezzel szemben Czoboly Gergely, aki kifejti: „*Amennyiben az új polgári perrendtartásban egyértelmű és követkevens részletszabályokon keresztül érvényesülne a perkoncentráció elve és a bíróságnak meg kellene lennie azok az eljárási eszközök, hogy a pert mederben tartva a vitás anyagi jogi problémára tudjon koncentrálni, úgy valódi sikerek is elérhetők.*”²⁵

Összefoglalóan arra a következtetésre juthatunk, hogy a szakirodalomban nincs egységes álláspont a perkoncentráció alapelveként való elfogadása tekintetében, azt többen inkább a polgári per céljaként, annak eredményeként jelölik meg. Azonban nem vonatkoztathatunk el attól, hogy az 1945 előtti magyar perjogi hagyományban a perkoncentrációt alapelveként kezelték.

2.1. A perhatékonyság elve

Fontosnak tartjuk a perkoncentráció elvétől elhatárolni a perhatékonyság elvét. E két alapelv látszólag sok esetben lefedti egymást, azonban szükséges külön értelmezni őket. A perhatékonyság elve a Pp.-ben nem került nevesítésre, így a normaszövegben, tehát a Pp. alapvető fejezetében sem található meg.

A legfontosabb elhatárolást abban tudjuk megragadni, hogy a perkoncentráció a perszerkezetre, a per lefolytatására, ezáltal annak befejezésére irányul, míg a perhatékonyság elve a határidőkön keresztül igyekszik a per minél gyorsabb befejezését szolgálni.

Magyar Közlöny Lap- és könyvkiadó Kft., Budapest, 2016.

¹⁸ Szakértői Javaslat, 46.

¹⁹ Gelencsér Dániel: A törvény hatálya és az alapelvek. In: Petrik Ferenc (szerk.), Polgári eljárásjog...i.m. 20.

²⁰ Varga István: Alapvetések. In: Varga István (szerk.), A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I/III, HVG-ORAC, Budapest, 2018, 25-26.

²¹ A litván polgári perrendtartás 7. §, illetve a ZPO 272. § (1) bek.

²² A Svájci Szövetségi Perrendtartás (schweizerische Zivilprozessordnung) 2011. január 1-jén lépett hatályba.

²³ Lásd bővebben: öZPO 182. §.

²⁴ Lásd bővebben: A T/11900. törvényjavaslat 3. §-hoz fűzött részletes indokolás, 242.

²⁵ Czoboly Gergely: A polgári perek elhúzódása. In: Jakab András – Gajduschek György (szerk.): A magyar jogrendszer állapota. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2016. 771.

Szabó Imre korábbi, a polgári perrendtartás kodifikációját megelőző 2007. évi tanulmányában a következőképpen érvelt a perhatékonyság elvével kapcsolatban: „A perhatékonyságot nem eljárási alapelvként, sokkal inkább percélként kell felfogni. Olyan percélnak, amely anyagi jogi oldaláról a helyes, jogszabályoknak megfelelő ítéletet, eljárásjogi oldalról az eljárási jogszabályoknak megfelelő perbeli cselekmények sorát jelenti.”²⁶ E megközelítésben a perhatékonyság elve egyfajta célként fogalmazható meg.

Ezzel párhuzamba állítva, Németh János és Varga István nem említi a perhatékonyság elvét sem az alapelvek, sem az általános elvek témakörében, vagyis nem sorolja a polgári per jog sajátos alapelvei közé.

Tovább erősíti az alapelv-tagadók táborát Novák István. Megfogalmazása szerint a perhatékonyság tétele alapelvi minősítésre azért nem számíthat, mert megvalósulása, konkrét betartása számtalan irányú cselekvőségtől függ, és „az alapelv „rangjára” csak olyan tételek emelhetők, amelyek az igazságszolgáltatás egészére érvényesek.”²⁷

A perhatékonyság elvével kapcsolatban érdemes megemlíteni Szigeti Krisztina véleményét is, aki kifejti, hogy egyrészt a hatékonyság nem jogi *terminus technicus*, másrészt a perhatékonyságot nem tudja elfogadni alapvető jog eljárásjogi leképeződésének, tehát alapelvnek sem. Ezzel ellentétben a hatékonyság tekintetében, mint időkövetelményt, az észszerű időn belüli időt polgári per jogi alapelvként fogja fel.²⁸

Kengyel Miklós a perhatékonyság per jogi elvét az 1950-es Római Egyezmény 6. cikke szerinti észszerű időhatáron belüli méltányos és nyilvános tárgyalásból vezeti le.²⁹

Mindezekből az a következtetés vonható le, hogy a perhatékonyság elve nem tekinthető a polgári per sajátos alapelvének, főként nem sorolható az igazságszolgáltatási alapelvek köréhez. A perhatékonyság elve egy kívánalom, amely bár hasonló a perkoncentráció elvéhez, más értelemben használható a per előbbre vitele érdekében.

3. A felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettsége

A perrendtartás az alapelvként meghatározott perkoncentráció érvényesüléséhez egyrészt a felek, másrészt a bíróság magatartásának kötelezettségei által ad általános iránymutató rendelkezéseket. A Pp. alapelvi fejezete további új alapelvekkel bővült, amelyek hasonlóan a perkoncentráció elvéhez, ugyancsak a perhatékonyság rendszerszintű elérését szolgálják.³⁰ Az alapelv a felek tekintetében ír elő két jelentős kötelezettséget: az eljárás támogatását és az igazmondást. E két alapelv egy §-ban való kodifikálása is rámutat arra, hogy szoros összefüggés áll fenn közöttük. Erre tekintettel érdemes együtt tárgyalni őket.

Az eljárástámogatási kötelezettség új követelmény perrendtartásunkban.³¹ Az eljárástámogatási kötelezettség tartalmának meghatározása – legalábbis annak a határai tekintetében – első megközelítésben magyarázatot igényel. A felperes oldaláról ugyanis az eljárás támogatásával kapcsolatos kötelezettség értelmezése kézenfekvő, hiszen ő dönt arról, hogy a vitát jogi útra tereli, érdeke annak kedvező kimenetele, és ebből következően mindent megtesz a pernyertessé válás érdekében. Az alperes tekintetében azonban ez már korántsem magától értetődő: ő perre kényszerített fél, ellentétes perbeli érdekekkel, fő szabályként nem feltételezhető, hogy állami fórumot kívánt a jogvita rendezéséhez igénybe venni.³²

²⁶ Szabó Imre: A hatékonyság: megvalósítható cél vagy eljárási elv. In: Harsági Viktória – Wopera Zsuzsa: Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században. HVG–ORAC, Budapest, 2007. 369.

²⁷ Novák [2003] i.m. 161.

²⁸ Szigeti Krisztina: A perhatékonyság. Normatíva vagy alapelv? In: Harsági Viktória – Horváth Edit Írisz – Raffai Katalin (szerk.): Nemzetközi magánjog és polgári eljárásjog a megváltozott gazdasági környezetben. Budapest, 2013. 212.

²⁹ Kengyel Miklós: Magyar Polgári Eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2012. 76.

³⁰ Pp. 4. §.

³¹ Az alapelv nem minden előzmény nélküli a magyar polgári eljárásjog történetében. Az 1952-es Pp. is tartalmaz a feleket terhelő kötelezettséget a per előre vitele érdekében, például a 141. § (2) bekezdése alatt, amikor előírja, hogy a fél tényállításait, nyilatkozatait, bizonyítékait a per állása szerint a „gondos és az eljárást elősegítő” pervitelnek megfelelő időben köteles előadni. E rendelkezést emeli alapelvi szintre a Pp.

³² Kovács Helga Mariann, i.m.

Az eljárástámogatási kötelezettség a fél *fokozott eljárási felelősségét* foglalja magában, amely tevőleges és aktív szerepet jelent.³³ Feltételezhetnénk, hogy ez az aktív szerep az alperes vonatkozásában kétséges, hiszen az aktív szerep az alperes részéről a védekezés lenne, még hozzá a felperes által előterjesztett kereseti kérelemmel szemben. Fontos kiemelni, hogy ez nem így van, az alperes a kereseti kérelemmel szemben nem köteles védekezni, ez az ő saját magánautonómiája, vagyis döntése.

Kiemelendő, hogy az alapelv érvényesülése egyfajta kötelezettségként nem akkor kezdődik, amikor a per hárompólusúvá válik, vagyis a keresetlevél alperes részére történő kézbesítésétől, hanem már a per megindításával. Emiatt támaszt a törvény fokozott elvárásokat a pert kezdeményező fél keresetével szemben is.³⁴

Az eljárástámogatási kötelezettség körébe tartozó előírásnak tekinthetjük a feleket terhelő azon szabályokat, hogy nyilatkozataikat, bizonyítékaikat vagy indítványait kellő időben kell előterjeszteniük, mert ha a fél azokkal késedelembe esik, egyedül az önhiba hiánya esetén lesznek figyelembe vehetők.³⁵

Érdeemes megvizsgálni az alapelv címzettjeit, kikre vonatkozhat az alapelv előírása. Az alapelv kötelezettsége a felekre, tehát a beavatkozóra is kiterjed, illetve a fél képviselőjére is, aki a fél nevében teszi meg a jognyilatkozatokat. Az alanyi kör ezzel bezárul, a peres eljárás további résztvevőire – szakértőre, tanúra – nem vonatkozik, hiszen rájuk vonatkozó kötelezettségeket a Pp. külön nevesíti és megsértésüket szankcionálja.³⁶

A Pp. hatályba lépése előtt a szakirodalomban az alapelvvel kapcsolatban kritikai észrevétel fogalmazódott meg, amely szerint „*peridegen rendelkezés, nincs alapelvi tartalma, továbbá tisztázatlan a viszonya az anyagi pervezetés szabályaival is*”.³⁷

Mindezekről nem választható el a Pp 4. § (2) bekezdése a peranyag szolgáltatására vonatkozó, alapelvi jelentőségű tétel. E szabály a felek kötelezettségévé teszi a per eldöntéséhez szükséges tények előadását és az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök megjelölését, valamint a bizonyítékok rendelkezésre bocsátását.

3.1. Az igazmondás kötelezettsége és megszegésének szankciója

Az igazmondási kötelezettség meghatározása szemléletváltozást tükröz.³⁸ A szemléletváltozást két irányból érdemes megközelíteni: egyfelől a törvény külön nevesíti az igazmondási kötelezettséget, és nem beágyazza a jóhiszeműség elve körébe, másfelől nem negatív, hanem pozitív módon határozza meg.

Az igazmondási kötelezettség – hasonlóan a perkoncentrációhoz – nem előzmény nélküli a magyar polgári perjogban. Elődjének tekinthető a perbeli hazugság tilalma és annak jogkövetkezményei, amelyek első megjelenése a Plósz-féle Pp.-ben nyert megfogalmazást, majd továbbélt a 1952-es Pp.-ben is.³⁹

A törvény által előírt igazmondási kötelezettség nem abszolút, hiszen a felek csak annyiban kötelesek annak eleget tenni, amennyiben nyilatkozatot tesznek. Azon tények feltárására nem lehet kötelezni a feleket, amelyek perbeli érdekeikkel nyilvánvalóan ellentétesek. A törvény indokolása kiemeli, hogy a polgári per *társadalmi költségei* is szükségessé teszik a fél felelősségének hangsúlyozását a tényállítások és az általa megtett nyilatkozatok valóságtartalma tekintetében.

³³ Wopera Zsuzsa: A polgári perjog alapelvei. In: Nagy Adrienn – Wopera Zsuzsa (szerk.): Polgári eljárásjog I. Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2017. 44.

³⁴ Gelencsér Dániel: A törvény hatálya és az alapelvek. In: Petrik Ferenc (szerk.): Polgári eljárásjog...i.m. 22.

³⁵ Eljárástámogatási kötelezettségként említhető még, hogy a perfelvételi tárgyaláson a fél köteles gondoskodni arról, hogy tény- és bizonyítási kérdésekben nyilatkozatot tudjon tenni. Továbbá e körbe sorolható az írásbeli ellenkérelem elmulasztásának következménye is. Kovács Helga Mariann, i.m.

³⁶ A tanú meg nem jelenése, valamint a perben felkért szakértő szakértői véleményének késedelmes benyújtása nem tartozik az alapelv „hatókörébe”.

³⁷ Lásd erről részletesen: Király Lilla: Az új magyar polgári perrendtartás megszületése és legújabb szabályai (Kodifikáció vagy reform?) JURA, 2017/2. 103., valamint a 165. számú lábjegyzet.

³⁸ Wopera Zsuzsa: Az új polgári perrendtartás elvi alapjai. Jogtudományi Közlöny, 2017/4. 158.

³⁹ A 1952-es Pp. 8. § (3) bekezdése, a Plósz-féle Pp. 222. §-ához hasonlóan határozta meg azt, hogy milyen cselekményekkel valósulhat meg a perbeli hazugság.

Hasonlóan a felek eljárásstámogatási kötelezettségéhez, érdemes itt is megvizsgálni, milyen alanyi körre vonatkozik az alapelv hatóköre. Az igazmondási kötelezettség a felperesre és az alperesre vonatkozik, és irányadó a képviselőre és a beavatkozóra is, abban az esetben, ha tényállítást vagy nyilatkozatot tesznek.⁴⁰ Ugyanúgy helytálló a megállapítás – mint az eljárásstámogatási kötelezettség elvénél –, hogy az eljárás egyéb résztvevőire nem terjed ki, amelynek dogmatikai indoka van: a szakértőre és a tanúra szintén a speciális szabályok és azok jogkövetkezményei alkalmazandók.⁴¹

Számos európai polgári eljárásjogi kódexekben láthatjuk, hogy az igazmondási kötelezettséget a közelmúltban kodifikált kódexek is tartalmazzák. A ZPO 138. § (1) bekezdése szerint „*a felek ténybeli nyilatkozataikat teljes körűen és a valóságnak megfelelően kötelesek előadni.*” Az oZPO 178. § (1) és (2) bekezdése szabályozza a fél igazmondási kötelezettségét, valamint megszegésének következményeit. A szlovén polgári perrendtartás a 9. §-ában foglalja össze az igazmondásra vonatkozó szabályokat.

Külön kiemelés érdemel az igazmondási kötelezettség megsértésének szankcionálása. A Pp. 4. § (4) bekezdése alapján a bíróság az igazmondási kötelezettségét megsértő felet pénzbírság megfizetésére kötelezi, vagy más jogkövetkezménnyel sújtja. Összehasonlítva az 1952-es Pp. által alkalmazott szabályrendszerrel, nem kizárólag az indokolatlan késelem, a felesleges költségokozás esetére helyezi kilátásba a pénzbírságon kívüli, a törvényben meghatározott más jogkövetkezménnyel való sújtást, hanem kifejezetten a perbeli hazugság esetköreire is. A kötelezettség megsértése esetén kiszabható pénzbírság összege is emelkedett, legmagasabb összege egymillió forint.⁴²

Az igazmondás kötelezettségével kapcsolatban hangsúlyozza Németh János, hogy az anyagi igazság kiderítésére szolgáló eszköz. Álláspontja szerint – visszautalva a Plósz-féle Pp.-re – a hazudozás tilalmát kell kimondani, s akkor abban benne rejlik az igazmondás kötelezettsége is. Ezen állítását Magyary Géza a felek perbeli cselekményére vonatkozó tanaira vezeti vissza, ahol megkülönböztetünk akaratnyilatkozatokat és tudomás-kijelentéseket. A kettő közül a felekre vonatkozó igazmondás kötelezettsége csupán a tudomás-kijelentés esetében áll fenn, az akaratnyilatkozat tekintetében nem.⁴³

4. A jóhiszeműség elve

A Pp. kimondja, hogy „*a felek és más perbeli személyek eljárási jogaik gyakorlása és kötelezettségeik teljesítése során jóhiszeműen kötelesek eljárni.*”⁴⁴

Az alapelv a korábbi perrendtartásunkban is helyet kapott, viszont a kodifikáció eredményeként változáson ment keresztül, amely szemléletváltozásnak is tekinthető. Ha megvizsgáljuk, miként változott az alapelv a korábbi szabályozáshoz képest, azt látjuk, a Pp. eltér attól a megközelítéstől, hogy a jóhiszeműséget a rosszhiszemű pervitel oldaláról közelíti meg, és ez által fogalmaz meg elvárásokat. A Pp. 5. § nem a bíróság szemszögéből, vagyis a pervezetési kötelezettségei felől közelít, hanem a felek és más perbeli személyek egyfajta általános kötelezettségeként fogalmazza meg a jóhiszemű eljárást.⁴⁵

A polgári perrendtartásban a jóhiszeműség nem szubjektív, hanem objektív kategória, amely az eljárási jogok gyakorlása és a perbeli kötelezettségek teljesítése tekintetében is objektív zsinórmértékül szolgál. Az objektivitás alatt azt értjük, hogy a jóhiszemű eljárással ellentétes magatartások, cselekmények megállapíthatósága független a jogalany szubjektív tudatától, annak megítélése körében a magatartás szubjektív oldalának nincs relevanciája.⁴⁶ A jogalkotó nem határozta meg taxatív módon, milyen

⁴⁰ Az igazmondási kötelezettség személyi hatályával kapcsolatos kérdések témakörében lásd bővebben: Udvary Sándor: A jövő polgári perrendtartása madártávlatból. *Pro Futuro*, 2016/2. 120-121.

⁴¹ A felek és a tanú igazmondási kötelezettsége nem esik egy tekintet alá. A tanú igazmondásra köteles az általa ismert tények feltárására és előadására is tekintettel, amire a bíró külön is figyelmezteti.

⁴² Pp. 166. § (1) bek.

⁴³ Németh János: Az új Polgári Perrendtartás, egyes vitatott kérdések és az elfogadott változat. *Közjegyzők Közlönye*, 2017/2. 10–11.

⁴⁴ Pp. 5. § (1) bek.

⁴⁵ Kovács Helga Mariann, i.m.

⁴⁶ Gáspárdy László: Alapvető elvek. In: *Polgári eljárásjog, Kommentár a gyakorlat számára* (szerk.: Petrik Ferenc), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 1994. 21., valamint az újabb szakirodalomban: Wopera Zsuzsa: A

magatartásokat értünk a jóhiszeműség megsértésén. Ennek esetköreit a bíróság mérlegelésére bízva, az adott ügy jellegzetességei alapján.⁴⁷

A jóhiszeműség és az igazmondás kötelezettségének közös pontja, hogy az igazmondási kötelezettség megsértésének ugyanaz a következménye, mint a jóhiszemű eljárás követelményébe ütközésnek: a pénzbírság és a törvényben meghatározott, egyéb jogkövetkezéssel sújtás.⁴⁸

5. A bíróság közrehatási tevékenysége

További új alapelvként jelenik meg polgári perrendtartásunkban a bíróság közrehatási tevékenysége. A Pp. 6. §-a szerint: „A bíróság a perkoncentráció érvényesülése érdekében az e törvényben meghatározott módon és eszközökkel hozzájárul ahhoz, hogy a felek eljárási kötelezettségeiket teljesíthessék.”

Az alapelv fő jellemzője, hogy nem a felekre, hanem a bíróságra ró kötelezettséget. Ha megvizsgáljuk a polgári eljárásra ható alelveket, nem találunk olyannal, amely kifejezetten a bíróságra vonatkozik, és az ügyben eljáró bíróra szab kötelezettségeket. Ez az alapelv sem minden előzmény nélküli, hiszen az 1952-es Pp.-ben is találunk a bíróságra vonatkozó ilyen tartalmú kötelezettségeket.⁴⁹ A bíróság e kötelezettségét a felek eljárási kötelezettségeik teljesítése érdekében határozza meg a törvény, az eljárás egészét átható perkoncentráció érvényesülése miatt. Ez az alapelv az 1952-es Pp.-ben lévő jogérvényesítés segítésének elvével és a tájékoztatási kötelezettség elvével rokonítható, azonban teljes mértékben egyikkel sem azonosítható.⁵⁰

A bíróság közrehatási kötelezettségének tartalma többet jelent, mint az eddigi *tájékoztatási kötelezettség*: a közrehatás természetesen magában foglalja a tájékoztatási kötelezettséget is, amely azonban nem azonos az 1952-es Pp. 3. § (3) bekezdésében foglaltak szerinti tájékoztatással. Lényegi különbség, hogy a tájékoztatási kötelezettség a bíróságot általánosságban terheli, ellentétben a közrehatási kötelezettséggel, amely a bizonyítás körében felmerülő tényekről, a bizonyíték rendelkezésre bocsátásáról, a bizonyítási teherről, a bizonyítás esetleges sikertelenségének következményeiről szóló tájékoztatást is magában foglalja.⁵¹ További különbség a két alapelv között, hogy a tájékoztatási kötelezettség kizárólag az eljárási jogok vonatkozásában terheli a bíróságot, míg az anyagi pervezetésben érvényesülő közrehatásnak arra kell kiterjednie, hogy a felek a nyilatkozataikat anyagi jogi szempontból is helyesen tegyék meg.⁵²

A közrehatási kötelezettség középpontjában a pervezetési eszközök megváltozása és erősödése áll. A bíróság közrehatási tevékenysége körében az új kódex megerősítette a bíróság kezében lévő pervezetésére vonatkozó jogosítványokat. Ezek a jogosítványok az *alaki* és *anyagi* pervezetési eszközökben öltöttek testet.

Az alaki pervezetési eszközök az eljárás törvényességének fenntartását biztosítják. Ide sorolhatók az idézés szabályai, a tárgyalási időköz betartása, valamint a tárgyalás menetének és rendjének fenntartása.⁵³

Az anyagi pervezetés eszközei is a bíróság rendelkezésére állnak ahhoz, hogy a közrehatási kötelezettség teljesüljön. E körbe tartozik, ha a fél perfelvételi nyilatkozata hiányos, nem kellően részletezett vagy ellentmondó, a bíróság közrehat abban, hogy a fél a perfelvételi nyilatkozatát teljes körűen előadja, illetve annak hibáit kijavítsa.⁵⁴ Ilyen esetekben a bírói közrehatás eszközei a kérés, a nyilatkozattételre felhívás,

polgári perjog alelvei. In: Nagy Adrienn – Wopera Zsuzsa (szerk.) [2017] i.m. 2017. 48.

⁴⁷ A jóhiszemű eljárással ellentétes magatartáshoz sorolható a felesleges perköltségek növelése, valamint a per elhúzására irányuló cselekmény.

⁴⁸ Kovács Helga Mariann, i.m.

Az esetlegesen alkalmazható szankciókra lásd: Gelencsér Dániel: A törvény hatálya és az alelvek. In: Petrik Ferenc (szerk.), Polgári eljárásjog...i.m. 26.

⁴⁹ 1952-es Pp. 3. § (3)-(6) bek., valamint 7. § (2) bek. és a 8. § (1)-(2) bek.

⁵⁰ Kovács Helga Mariann, i.m.

⁵¹ Pp. 237. § (1) és (2) bek.

⁵² Kovács Helga Mariann, i.m.

⁵³ Kovács Helga Mariann, i.m.

⁵⁴ Pp. 237. § (1) bek.

illetve a tájékoztatás lehetősége.⁵⁵

A Pp.-ben hangsúlyosabb szerepet kap a bíróság anyagi pervezetése. A Pp. koncepciója szerint a bíróság anyagi pervezetése „*azt célozza, hogy a bíró a jelenleginél hatékonyabb eszközökkel rendelkezzen a joganyag ténybeli és jogi megvitatásával kapcsolatban.*”⁵⁶ Az anyagi pervezetés a bíró részére hatékony eszközként szolgál, hogy csökkentse az eljárás költségét, valamint idejét, ezáltal meggátolja a per elhúzódását. Ennek eredményeképpen pedig a jobbiztonságot és a pergazdaságosságot szolgálja.

Az anyagi pervezetés fogalmi elemei a szociális polgári perjogi modellre és főként Franz Klein személyére vezethetők vissza. Tartalmi elemeiként a bíróság kitanítási, kérdészi és nyilatkozattételre felhívó feladatait határozza meg.⁵⁷ Ha közelebbről megvizsgáljuk az anyagi pervezetést, elmondhatjuk, hogy az *osztott perszerkezet* mindkét eljárási szakában érvényesül, sőt a bíróság már a tárgyalást megelőzően is gyakorolhatja e jogosítványait. A perfelvételi szakaszban széles jogkörrel rendelkezik a bíróság: a felek által szolgáltatott peranyag, a perfelvételi nyilatkozatok vonatkozásában intézkedik, amennyiben a felektől további nyilatkozatokra van szükség.

Az anyagi pervezetés a jogvita tárgyi kereteinek meghatározása érdekében aktív közreműködési kötelezettséget telepít a bíróságra. A közrehatási kötelezettség tehát nem azonosítható sem a jogérvényesítés segítségével, sem a bíróság tájékoztatási kötelezettségével.⁵⁸

Kérdésként merülhet fel, hogy a bíróság közrehatási kötelezettsége nem sérti-e a felek rendelkezési jogát. Álláspontunk szerint az alapelv nem áll ellentétben a rendelkezési elvvel, mivel a fél ezt követően is szabadon dönthet arról, hogy a bíróság esetleges felhívásának eleget tesz-e vagy sem. A bíróság közrehatási kötelezettségének további korlátja maga a kereseti kérelem és az ellenkérelem, valamint az érvényesített jog és annak megjelölt jogalapja.

A szakirodalomban a Pp. elfogadása előtt, a kodifikációs folyamat alatt születtek kritikai észrevételek, amelyek megkérdőjelezték alapelvként minősítését.⁵⁹ Varga István a bíróság közrehatási tevékenysége alapelv vizsgálata során kritikaként fogalmazza meg, hasonlóan a perkoncentráció elvéhez, hogy nem tekinthető alapelvnek, hanem a bírósággal szembeni egyfajta elvárás.⁶⁰

Összegzés

A polgári perrendtartás reformjának köszönhetően a Pp. alapelvi fejezete megváltozott, mert a jogalkotót az alapelvek kodifikálása során a perhatékonyság rendszerszintű előmozdítása vezérelte. Ennek köszönhetően koncentráltabb alapelvek figyelhetők meg. A törvény a perek – a feleknek a perbe vitt jogaikkal való teljes körű rendelkezésén alapuló – koncentrált lefolytatását elsődlegesen az érdemi bizonyítást csak a jogvita kereteinek teljes körű tisztázása után engedő osztott perszerkezettel kívánta biztosítani. Ehhez egy olyan következetes, szigorú, egyesek szerint néhol indokolatlanul rugalmatlan perszerkezetet alakított ki, amely tanulási folyamata a jogalkalmazásban ma is tart. Nem véletlen, hogy az alapelvek közül éppen a perkoncentráció váltotta ki a szakirodalomban a legtöbb kritikát. A hatályba lépés óta eltelt viszonylag rövidebb időszak még nem tud választ adni arra a kérdésre, hogy az alapelvi reform beváltotta-e a hozzá fűzött reményeket. Tanulságos és egyben biztató azonban, hogy a koncepcionális kérdések megválaszolása során, amikor a jogalkalmazónak a méltányos és a szigorú jogértelmezés között kell választani, a bírósági határozatok rendre a perrendtartás preambuluma utalnak, és arra hívják fel a figyelmet, hogy az eljárási rendelkezéseket nem lehet másképp megítélni, mint a magánjogi jogviták tisztességes eljárás elvén nyugvó rendezése és az anyagi jogok hatékony érvényre juttatása érdekében.

⁵⁵ Gelencsér Dániel: A törvény hatálya és az alapelvek. In: Petrik Ferenc (szerk.), Polgári eljárásjog...i.m. 28.

⁵⁶ A Kormány 2015. január 14. napján megtartott ülésén elfogadott „Az új polgári perrendtartás koncepciója” 10.

⁵⁷ Szakértői Javaslát, 43.

⁵⁸ Kovács Helga Mariann, i.m.

⁵⁹ Varga István, Alapvetések. In: Varga István (szerk.), A polgári perrendtartás...i.m. 33.

⁶⁰ Varga István, Alapvetések. In: Varga István (szerk.), A polgári perrendtartás...i.m. 33.

Felhasznált irodalom

- Czoboly Gergely, A polgári perek elhúzódása. In: Jakab András – Gajduschek György (szerk.), A magyar jogrendszer állapota. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2016.
- Gáspárdy László, Alapvető elvek. In: Polgári eljárásjog, Kommentár a gyakorlat számára (szerk.: Petrik Ferenc), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 1994. 21.
- Gelencsér Dániel, A törvény hatálya és az alapelvek. In: Petrik Ferenc (szerk.), Polgári eljárásjog Kommentár a gyakorlat számára, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017.
- Kengyel Miklós, A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 110.
- Kengyel Miklós, Magyar Polgári Eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2012.
- Király Lilla, Az új magyar polgári perrendtartás megszületése és legújabb szabályai (Kodifikáció vagy reform?) JURA, 2017/2.
- Kovács Helga Mariann, Alapelvek. In: A polgári perrendtartás bírósági tananyaga – a 2016. évi CXXX. törvény magyarázata, A bíróságok belső hálózatán elérhető, nem nyilvános mű.
- Nagy Adrienn, A törvény hatálya és az alapelvek. In: Wopera Zsuzsa (szerk.), Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2017.
- Németh János – Varga István (szerk.), Egy új polgári perrendtartás alapjai. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014.
- Németh János, Az új Polgári Perrendtartás, egyes vitatott kérdések és az elfogadott változat. Közjegyzők Közlönye, 2017/2.
- Novák István, Polgári peres eljárásjogunk jogalkotásának vészhelyzete. In: Kengyel Miklós (szerk.), 50 éves a polgári perrendtartás, Dialóg Campus Kiadó, Pécs, 2003.
- Richter Béla, A polgári per új alapelve, Jog. Elméleti és gyakorlati folyóirat, 1936., 3/1.
- Szabó Imre, A hatékonyság: megvalósítható cél vagy eljárási elv. In: Harsági Viktória – Wopera Zsuzsa, Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században. HVG-ORAC, Budapest, 2007.
- Szigeti Krisztina, A perhatékonyság. Normatíva vagy alapelv? In: Harsági Viktória – Horváth Edit Írisz – Raffai Katalin (szerk.), Nemzetközi magánjog és polgári eljárásjog a megváltozott gazdasági környezetben. Budapest, 2013.
- Udvary Sándor, A jövő polgári perrendtartása madártávlatból. Pro Futuro, 2016/2. <https://doi.org/10.26521/Profuturo/2016/2/5190>
- Varga István, Alapvetések. In: Varga István (szerk.), A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I/III, HVG-ORAC, Budapest, 2018.
- Varga István, Éless Tamás (szerk.), Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára, HVG-ORAC és Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2016.
- Wopera Zsuzsa, A polgári perjog alapelvei. In: Nagy Adrienn – Wopera Zsuzsa (szerk.), Polgári eljárásjog I. Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2017.
- Wopera Zsuzsa, Az új polgári perrendtartás elvi alapjai. Jogtudományi Közlöny, 2017/4.